

BOG'CHA YOSHIDAGI BOLALARDA QOBILIYAT XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISH BUGUNNING MAVZUSI

JDPI katta o'qituvchichi Sh.Kamolova,
Pedagogika va psixologiya yo'nalishi 1-
bosqich magistranti Mamasoliyev
Mirjalol

Annotatsiya: Maqola bugungi kunning dolzarb mavzularidan bo'lib, bog'cha yoshidagi bolalarda qobiliyat xususiyatlarini shakllantirishning mazmun mohiyati masalalariga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Qobiliyat, zehn, iqtidor, maxsus qobiliyat, professional qobiliyat, ijodiy qobiliyatlar, layoqat, muloqot, nutq, fikr, ta'lim –tarbiya.

Respublikamizdagi har bir maktabgacha tarbiya muassasalarida va maktabda hozirgi kunda ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish shaxsni shakllantiruvchi eng muhim omili sifatida qaralmoqda. Qobiliyatlar - faoliyat davomida namoyon bo'ladigan imkoniyatdir. Ko'pgina psixologlarning tadqiqotlari bilish qobiliyatlarining ancha erta paydo bo'lishi haqida ma'lumot beradi. Ularning miqdori predmetlarning o'ziga hos tomonlarini anglay olish, qiyin vaziyatlarni hal qilish qobiliyati, kuzatuvchanlik, ongining ijodkorligi va originalligini belgilaydi.

Rubinshteyn aytganidek, qobiliyat spiralsimon tarzda rivojlanadi: bir ko'rinishdagi qobiliyatlar keyingi rivojlanish uchun imkoniyat yaratadi, natijada yana ham yuqori darajadagi qobiliyatlar rivojlanadi.

O'rab turgan olam bilan bog'liq bilish qobiliyatlari o'z ichiga sensor qobiliyatlarni (predmetlarni va tashqi vositalarni idrok qilish) kabi intellektual, bilimlarni oson va mahsuldor o'zlashtirish, predmetlarning tabiatini va tevarakatdagi hodisalar haqida ma'lumotlarni anglash jarayonida rivojlanadi. Bog'cha yosh davrida bevosita bilishning shakllaridan bo'lgan sensor etajonlarni va

ko'rgazmali-fazoviy moddiyashtrishni uddalay olish kabi xususiyatlar yuzaga kela boshlaydi. Bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish usullari va vositalari

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchi bolalar uchun ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish vositasi sifatida deyarli barcha atrofdagi narsalar va vaziyatlardan foydalanishingiz mumkin. Ijodkorlik yaratishni anglatadi. Shuning uchun bolaning mashg'ulotlaridagi asosiy maqsad - uni qanday qilib tasvirlashni o'rgatish va oxirida nimani kashf etganini tushunishdir. Ba'zida, biz bilmagan holda, o'yin va muloqot orqali bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantiramiz. Ammo, barkamol rivojlanish uchun uslublar zarur. Masalan, rivojlanish o'yinlarini o'ynab, bolani to'yga keltirmang. Agar qiziqish sizni zaiflashtira boshlaganini his qilsangiz, o'yinni qoldiring. Ammo uzoq muddatli tanaffuslar ham amalga oshirilmaydi.

Hayratlanarli aqliy faollik, aqliy yuklamaga chanqoqlik intellektual jihatdan rivojlanishda ilgari ketayotgan bolalarning xarakteristikasidir.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalanuvchi bola musiqiy qobiliyati faqat musiqa amaliyoti, musiqa san'atiga xos bo'lgan musiqiy material, maxsus usullar orqaligina rivojlantirilishi mumkin. Faqat musiqagina bolaning musiqiy hislarini uyg'otadi.

Musiqiy ta'lim olmagan bolalarda, musiqiy qobiliyat bo'lmaydi. Chunki ular musiqiy bilimlarni o'zlashtirmaganlar.

Nazariya va amaliyotga asoslangan holda shuni aytish joizki, musiqiy qobiliyatlar va ularni rivojlantirish muammosi pedagogika va psixologiyaning dolzarb muammolaridan biridir. Bu qobiliyatlarni rivojlantirish ijtimoiy muhit, tabiatdan berilgan iste'dod, iqtidor, shaxsning iroda kuchi, faolligi, jismoniy va aqliy jarayonlarga ham bog'liqdir. Demak, bolalarda musiqiy qobiliyatlar erta namoyon bo'lishi, shuningdek ularning qobiliyatlari ta'lim - tarbiya va atrof - muhit ta'siri ostida shakllanishini hisobga olgan holda biz quyidagi xulosaga keldik. Uzluksiz ta'lim tizimidagi musiqa mashg'ulotlarida ijrochilik malakalarini rivojlantirishda musiqiy qobiliyatlar muhim omil bo'lib xizmat qilar ekan. [3,43-b]

Bolalar bilan musiqa tarbiyasini beruvchi tarbiyachi mashg'ulotlarda individual munosabatda va ularning ijodiy qobiliyatlarini hisobga olib kerakli xarakterlarni obrazli qilib tushuntirishlari va rollarda o'lari harakatlari bilan namoish etishlari lozim.

Musiqali xarakterli va obrazli o'yinlarni o'rgatilganda shu o'yinga mos atributlarni tayyorlab fikrlashga o'rgatish, sahnalashtirilgan jarayonda bolalarni mustaqil xarakter qilishlariga imkon yaratadi va katta o'rin egallaydi. Yuqorida ko'rsatilgan tavsiyalar mashg'ulot jarayonida o'z samarasini beradi. Ijodiy qobiliyat xussiyatlarini tarbiyalaydi.

Musiqa mashg'ulotlarida maktabgacha ta'lim muassasalari bolalarining - sensor qobiliyatlar tovushning balandligi, tembri, kuchi - hissi, musiqaviy eshitish; ritm tushunchasi; mahsuldor faoliyatning qobiliyati; ijodiy ijro mahorati rivojlanadi.

Barcha qobiliyatlar emotsional va eshitish komponentlarining sintezligi bilan xarakterlanadi. Musiqaviy faoliyat barcha turlari emotsional rang - baranglik bilan xarakterlanadi.

Musiqaviylik qobiliyatlar kompleksi kabi turli musiqaviy faoliyat jarayonida ko'rinadi. Masalan: musiqaviy idrok qilish sostaviga asosiy musiqaviy qobiliyat va boshqalar: ijro etish uchun vosita - instrument bilan, ovoz bilan - musiqa mazmuni kayfiyatini ifodalashga yordam berish, hayajonli jarayonlar, tashabbuskorlik, ijodiy fikrlash, texnik qobiliyatlar - qo'shiqchi intonasiyasining tozaligi, motor apparatning pastligi - kiradi. Ijodiy qobiliyatlar sostaviga ijro etuvchilikni xarakterlovchi komponentlar: ifodalilik, to'g'rilik, samimiylik komponentlari va unumli ijodning farqlanishi komponentlari kiradi. [2,82-b]

Musiqaviylik musiqaviy qobiliyat kabi bolada boshdan juda primitiv (qo'pol) boshlanadi va turli musiqaviy faoliyat jarayonida rivojlanadi. Bola rivojlanishning birinchi bosqichlarida unda barcha asosiy musiqaviy qobiliyatlar ko'rinish boshlaydi va birining ikkinchisidan ustunligi faqat keyinroq ma'lum bo'ladi. Musiqa savodi faoliyatida musiqiy tafakkur, tasavvur va musiqiy dunyoqarash shakllanadi. Bu faoliyat turida bolalar musiqaning yaratilish tarixi, musiqaning ifoda vositalari -

ritm, metr, registr, o'lchov, lad, temp, nota yo'li va yozuvi, tovushlar uzunligi va balandligi, musiqa ijodkorlari, ijrochilari haqida bilimga ega bo'lish bilan birga, ularning musiqiy tafakkurlari shakllana boradi. Bu o'z navbatida bolalarni musiqa olamiga olib kiradi va musiqiy dunyoqarashlarini shakllantiradi. [2,16-b]

Bog'cha yoshi bolalarning musiqa ostida ritmik harakat bajarish faoliyatida musiqiy dunyoqarash, musiqiy did, musiqiy tafakkur, musiqiy idrok, musiqiy ritm hissi va musiqiy xotira rivojlanadi. Bu faoliyat turida bolalarda deyarli barcha musiqiy psixologik xususiyatlar shakllanadi. Chunki bu faoliyatda ular o'zlari bevosita musiqiy asarga jo'r bo'ladilar. Avval ular musiqiy asarni tinglab ko'radilar (musiqiy idrok), bu esa musiqaning ritmik ko'rinishini eslab qolishni, qaysi asbobda jo'r bo'lsa yaxshiroq jaranglashini tanlashni taqozo etadi. Tarbiyalanuvchi bu faoliyatda mustaqil fikrlashni natijada uning musiqiy dunyoqarashi shakllanib boradi.

Xulosa urnida shini aytish joizki har qanday qobliyat ham e'tibor qilinmasa, so'nib boradi. Maktabgacha ta'lim muassasalarid tarbiyalanuvchi bolalarda mavjud bo'lgan ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish, musiqa mashg'ulotlarining mazmunli olib borilishi maqsadga muvofiqdir..

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qodirov.R.G' . Musiqa psixologiyasi. - Toshkent.; 2005 .(O'quv qullanma)
2. Gogoberidze A.G. "Teoriya i metodika muzikalnogo vospitaniya detey doshkolnogo vozrasta".- M., 2005
- 3.V.A.Kan Kalik.Учителей о педагогическом общении.М.: Просвещение. 1987г.92с. Kamolova, S. (2022). ЎҚИТУВЧИ ПЕДАГОГИК ҚОБИЛИЯТЛАРИНИ ШАКЛЛАНТИРИШНИНГ ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, 2(5).
извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5114>
4. Shirin Kamolova, РАСШИРЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НАУЧНОЕ МИРОВОЗЗРЕНИЕ СТУДЕНТОВ , Журнал Педагогика и психологии в

современном образовании: № 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education

5.Shirin Kamolova, САМОВОСПИТАНИЕ – ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ГАРМОНИЧНО – РАЗВИТОГО ПОКОЛЕНИЯ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education

6.Shirin Kamolova, ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ МИРОВОЗЗРЕНИЯ СТУДЕНТОВ НА ОСНОВЕ ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 (2021): Zamonaviy ta'limda pedagogika va psixologiya fanlari

7.Shirin Kamolova, THE ROLE OF UNIVERSAL AND SCIENTIFIC VALUES IN THE SPIRITUAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 2 (2021): Журнал педагогики и психологии в современном образовании

8.Shirin Kamolova, ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНТЕРАКТИВНЫХ МЕТОДОВ В ОБРАЗОВАНИИ ЯВЛЯЕТСЯ ТРЕБОВАНИЕМ СЕГОДНЯШНЕГО ДНЯ , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 2 (2021): Журнал педагогики и психологии в современном образовании

9.Shirin Kamolova, IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL ETHICS IN FUTURE TEACHERS , Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 3 (2021): Zamonaviy ta'limda Pedagogika va psixologiya fanlari

10.Kamolova, S. (2022). IMPLEMENTATION OF PEDAGOGICAL ETHICS IN FUTURE TEACHERS. Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от

<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5570>

11.Kamolova, S. (2022). ЁШ АВЛОДНИ ТАРБИЯЛАШДА ТАРБИЯВИЙ ИШЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШНИНГ ПСИХОЛОГИК АСОСЛАРИ . Журнал Педагогики и психологии в современном образовании, 2(6). извлечено от
<https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5571>

12. Jasur Majidov, СВОЕОБРАЗНОСТИ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В СИСТЕМЕ “ТРЕНЕР-СПОРТСМЕН” В ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ФУТБОЛЬНЫХ КЛУБАХ, Журнал Педагогики и психологии в современном образовании: № 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education
13. Majidov, J. (2021). ШАХСГА ТИЗИМЛИ ЁНДАШИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, (3). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/4325>
14. Majidov, Jasur Baxtiyarovich (2022). SOTSIAL INTELLEKT VA UNING INSON HAYOTIDAGI O‘RNI. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (2), 608-613.
15. Эшонкулова, Х. (2022). ИҚТИДОРЛИЛИК МУАММОСИНИНГ ПСИХОЛОГИК ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 2(7). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/5762>
16. Majidov, J. (2021). ЁШЛАРНИНГ ОИЛАВИЙ ҲАЁТ ҲАҚИДАГИ ТАСАВВУРЛАРИ ВА ОИЛАВИЙ ҲАЁТДАН ҚОНИҚИШ УЙҒУНЛИГИ МАСАЛАЛАРИ. *Журнал Педагогики и психологии в современном образовании*, 1(1).
17. Жасур, М. (2022). ГЕНДЕР УСТАНОВКАЛАРИ ВА ИЖТИМОЙЛАШУВ ЖАРАЁНИНИНГ ЎЗИГА ХОСЛИГИ. *Involta Scientific Journal*, 1(6), 69-77.